

ବର୍ଣ୍ଣ :

ଲିଖନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମାଧ୍ୟମରେ ଭାଷାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଲାଗି ଉପଯୋଗୀ ବିଶିଷ୍ଟ ଧ୍ବନିଗୁଡ଼ିକୁ ବା ଧ୍ବନ୍ୟାତ୍ମକ ସଙ୍କେତଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଣ୍ଣ କୁହାଯାଏ ।

ସଂସ୍କୃତ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା :

ସଂସ୍କୃତ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାକୁ ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ଯଥା- (କ) ସ୍ଵର, (ଖ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ । ମହର୍ଷି ପାଣିନି ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ମାହେଶ୍ଵର ସୂତ୍ରର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ୯ଟି ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ଓ ୩୩ଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ବିନ୍ୟାସ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଭାଷାରେ ପାଣିନୀୟ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ସହ ଅଯୋଗବାହ ମିଶି ୪୯ଗୋଟି ବର୍ଣ୍ଣର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା :- ମାହେଶ୍ଵର ସୂତ୍ରର ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ୯ + ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ୩୩ + ଦୀର୍ଘସ୍ଵର ୪ + ଅଯୋଗବାହ ୩ = ୪୯ ।

ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ :

ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ ସ୍ଵତଃ ଶ୍ଵଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ତାହା ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ । “ସ୍ଵୟଂ ରାଜନ୍ତେ ଇତି ସ୍ଵରାଃ” । ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଶ୍ଵଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଉଚ୍ଚାରଣ କାଳର ମାତ୍ରା ଆଧାରରେ ଏହା ତିନିପ୍ରକାର । ଯଥା :-

- (କ) ହ୍ରସ୍ଵ
- (ଖ) ଦୀର୍ଘ
- (ଗ) ପ୍ଲୁତ

ଏଠାରେ ଆମେ କେବଳ ହ୍ରସ୍ଵ ଓ ଦୀର୍ଘସ୍ଵରର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଏହାର ମୋଟ ସଂଖ୍ୟା ୧୩ ଅଟେ ।

(କ) ହ୍ରସ୍ଵ ସ୍ଵର : ଅ, ଇ, ଉ, ଋ, ୠ ଏହି ମୂଳସ୍ଵର ସମୁଦାୟ ପାଞ୍ଚଗୋଟି । ଏମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ କାଳ ଏକ ମାତ୍ରା ସମୟ ବିଶିଷ୍ଟ ।

(ଖ) ଦୀର୍ଘସ୍ଵର : ଆ, ଈ, ଊ, ଋ, ଏ, ଐ, ଓ, ଔ ସମୁଦାୟ ଆଠଗୋଟି । ଏମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ କାଳ ଦୁଇମାତ୍ରା ସମୟ ବିଶିଷ୍ଟ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଚାରିଗୋଟି ଦୀର୍ଘସ୍ଵର ଆ, ଈ, ଊ, ଋ, ର ହ୍ରସ୍ଵରୂପ କ୍ରମଶଃ ଅ, ଇ, ଉ, ଋ ଅଟେ । ଏ, ଐ, ଓ, ଔ, ର ହ୍ରସ୍ଵରୂପ ନାହିଁ । ଏମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ ଅ ସହିତ ଇ, ଏ, ଉ ଏବଂ ଓ ର ମିଳନରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । (ଅ + ଇ = ଏ, ଅ + ଏ = ଐ, ଅ + ଊ = ଓ, ଅ + ଓ = ଔ)

ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ :

ଯାହା ସ୍ଵରର ଅନୁଗାମୀ ବା ସ୍ଵର ବିନା ଯାହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ସେ ‘ବ୍ୟଞ୍ଜନ’ । ବର୍ଣ୍ଣମାଳାନ୍ତର୍ଗତ ‘କ’ ଆଦି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ସହିତ ଯେଉଁ ‘ଅ’ ମିଶାଯାଇ ଲେଖାଯାଏ ତାହା କେବଳ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଉଚ୍ଚାରଣ ଲାଗି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ସମୁଦାୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସଂଖ୍ୟା ୩୩ । ଏହାର ଦୁଇଟି ଭାଗ ଅଛି- (କ) ବର୍ଗୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ, (ଖ) ଅବର୍ଗୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।

(କ) ବର୍ଗୀୟବ୍ୟଞ୍ଜନ : ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସମୁଦାୟ ୨୫ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ବର୍ଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଗରେ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଛି ।

- (i) କ ବର୍ଗ - କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ
- (ii) ଚ ବର୍ଗ - ଚ, ଛ, ଜ, ଝ, ଞ
- (iii) ଟ ବର୍ଗ - ଟ, ଠ, ଡ, ଢ, ଣ
- (iv) ତ ବର୍ଗ - ତ, ଥ, ଦ, ଧ, ନ
- (v) ପ ବର୍ଗ - ପ, ଫ, ବ, ଭ, ମ

$$\text{ମୋଟ} - ୫ + ୫ + ୫ + ୫ + ୫ = ୨୫$$

(ଖ) ଅବର୍ଗୀୟବ୍ୟଞ୍ଜନ : ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସମୁଦାୟ ୮ । ଏହା ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ୧- ଅନ୍ତଃସ୍ଥ, ୨- ଉଷ୍ମ ।
୧- ଅନ୍ତଃସ୍ଥ - ଯ, ର, ଲ, ବ୍

ଏହି ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ଵର ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି କ୍ରମ ଠିକ୍ ମନେହୁଏ । ମାତ୍ର ପାଣିନି ଇ-
ଉ, ର, ଡ ର କ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଏଗୁଡ଼ିକର କ୍ରମ ଯ-ବ୍-ର-ଲ୍ ରଖିଛନ୍ତି କାରଣ ଏହି ଶ୍ରେଣୀଦ୍ଵୟ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟର ରୂପାନ୍ତର ।
ଯଥା- ଇ → ଯ (ୟ) ଉ → ବ, ର → ର, ଡ → ଲ (ଯଦି + ଅପି = ଯଦ୍ୟପି, ସୁ + ଆଗତମ୍ = ସ୍ଵାଗତମ୍,
ପିତୃ + ଆଳୟଃ = ପିତ୍ରାଳୟଃ, ଡ + ଅନମ୍ = ଲବନମ୍ ।

ଯେଉଁ ‘ବ’ ସ୍ଥାନରେ ଉ, ଉ ହୁଏ (ବର, ବଦ, ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରଭୃତି ଧାତୁର ବ), ସନ୍ଧିଦ୍ଵାରାଜାତ ‘ବ’ (ଅନ୍ୟେଷଣ, ସ୍ଵାଗତ,
ପବନ, ଭାବୁକ ପ୍ରଭୃତି), ପ୍ରତ୍ୟୟର ‘ବ’ (ଧନବାନ, ମାୟାବା) ପ୍ରଭୃତି ‘ବ’ ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ଅଟନ୍ତି ।

୨- ଉଷ୍ମ - ଶ, ଷ, ସ, ହ୍

ମୋର୍ - ଧ + ଧ = ୮

ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ହଲ୍ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏହା ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ବିଶିଷ୍ଟ । ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣକାଳ ଅର୍ଦ୍ଧନିମେଷ ମାତ୍ର । କେବଳ
ବ୍ୟଞ୍ଜନର ପ୍ରୟୋଗ ‘ହଲ୍’ ଚିହ୍ନ () ଯୋଗରେ କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହି ସଂକେତ ବର୍ଣ୍ଣର ଅଧୋଭାଗରେ ଅଙ୍କିତ ରହେ ।
ଅଯୋଗବାହ- ° (ଅନୁସ୍ଵାର) ଃ (ବିସର୍ଗ) ଃ (ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ) ଏହା ସ୍ଵରବର୍ଣ୍ଣ ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣରେ ମିଶି ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ।

ଅଭ୍ୟାସଃ

୧। କବର୍ଗବର୍ଣ୍ଣାଃ କେ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____ (ଙ) _____

୨। ଚବର୍ଗବର୍ଣ୍ଣାଃ କେ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____ (ଙ) _____

୩। ଟବର୍ଗବର୍ଣ୍ଣାଃ କେ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____ (ଙ) _____

୪। ଡବର୍ଗବର୍ଣ୍ଣାଃ କେ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____ (ଙ) _____

୫। ପବର୍ଗବର୍ଣ୍ଣାଃ କେ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____ (ଙ) _____

୬। କେ ଅନ୍ତଃସ୍ଥବର୍ଣ୍ଣାଃ ?

୭। କେ ଉଷ୍ମବର୍ଣ୍ଣାଃ ?

୮। ‘ଗଚ୍ଛତି’ ଇତ୍ୟସ୍ମିନ୍ ପଦେ ସ୍ଵରବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ପୃଥକ୍-ପୃଥକ୍ ଲିଖତ ।

ଗଚ୍ଛତି = ଗ + ଅ + ଚ୍ + ଛ + ଅ + ଚ୍ + ଇ

ସ୍ଵର:

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____

ବ୍ୟଞ୍ଜନ:

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____

ଅଯୋଗବାହବର୍ଣ୍ଣ :

ଉପରୈର୍ଯ୍ୟକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଅତିରିକ୍ତ ଅନୁସ୍ଵାର (°) ବିସର୍ଗ (ଃ) ଏବଂ ଅନୁନାସିକ (ଂ)ର ପ୍ରୟୋଗ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ
ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟାହାର ନିର୍ମାଣରେ ନିରପେକ୍ଷ ଓ ଶବ୍ଦାଦି ପ୍ରୟୋଗରେ ସାପେକ୍ଷ ହୋଇଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଅଯୋଗବାହ
କୁହାଯାଏ । ଅନୁସ୍ଵାର କୌଣସି ସ୍ଵର ପରେ ନ୍ କିମ୍ବା ମ୍ ସ୍ଥାନରେ ଆସିଥାଏ । ଉଦାହରଣ - ଗୃହଂ ଗଚ୍ଛତି । ଏଠାରେ

‘ଗୃହମ୍’ ସ୍ଥିତ ମ୍ ସ୍ଥାନରେ ଏହାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ‘ଅ’ ସ୍ବର ସହିତ ଅନୁସ୍ଵାରର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି । ବିସର୍ଗର ପ୍ରୟୋଗ କୌଣସି ସ୍ବର ପରେ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ପୃଥକ୍ ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ । ଉଦାହରଣ- ନରଃ, ସାଧୁଃ ଇତ୍ୟାଦି । ଅନୁନାସିକର ସ୍ଵରୂପ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅଟେ । ଯଥା- କସ୍ମିନ୍ନିତ୍, ସବସ୍ବରଃ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତରେ ସାଧାରଣ ଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଣଚାଣ (ସ୍ଵର - ୧୩ + ବ୍ୟଞ୍ଜନ- ୩୩ + ଅଯୋଗବାହ- ୩)

ଶବ୍ଦ ଆରମ୍ଭରେ ‘ଯ’ ରହେ; ମାତ୍ର ପଦ ମଧ୍ୟରେ ବା ଶେଷରେ ‘ଯ’ ଥିଲେ ‘ୟ’ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଯଥା:- ଯୋଗ-ବିଯୋଗ, ଯମ-ନିୟମ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅଭ୍ୟାସ

ଶୁଦ୍ଧମ୍ ଉଚ୍ଚରଂ ନିରୂପୟତ

୧ । କେ ଅଯୋଗବାହବର୍ଣ୍ଣଃ ?

(କ) କ, ଖ, ଗ (ଖ) ଶ, ସ, ଷ (ଗ) °, ଃ, ଂ (ଘ) ଚ, ଛ, ଜ

୨ । ଅନୁସ୍ଵାରସ୍ୟ କିଂ ସ୍ଵରୂପମ୍ ?

(କ) ° (ଖ) ଃ (ଗ) ଂ (ଘ) ମ୍

୩ । ବିସର୍ଗସ୍ୟ କିଂ ସ୍ଵରୂପମ୍ ?

(କ) ଃ (ଖ) ° (ଗ) ଂ (ଘ) ହ୍

୪ । ସଂସ୍କୃତବର୍ଣ୍ଣମାଳାୟାଂ କତି ବର୍ଣ୍ଣାଃ ବିଦ୍ୟନ୍ତେ ?

(କ) ୧୩ (ଖ) ୩୩ (ଗ) ୪୯ (ଘ) ୪୨

ବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ :

କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ ଆମ ମୁଖଗହ୍ନରେ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଭାଗ ସକ୍ରିୟ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେହି ଭାଗ ବା ଅଂଶ ସେହି ସଂପୃକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ-ସ୍ଥାନ ଓ ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ । ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମ ଅନୁସାରେ ତତ୍ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ ନାମିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ : ଅ, ଆ, କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ, ଚ, ଛ, ଃ (ବିସର୍ଗ) - ଏଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ ହୋଇଥିବାରୁ ଏମାନେ କଣ୍ଠ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ବିନ୍ୟାସ

ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ପତ୍ତି/ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ	ସ୍ଵର	ବର୍ଗୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ	ଅବର୍ଗୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ			ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ପତ୍ତି- ସ୍ଥାନ କୌଣସି ନାମ
			ଅନ୍ତଃସ୍ଥ	ଉଷ୍ମ		
୧ । କଣ୍ଠ	ଅ, ଆ	କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ	-	ହ	ବିସର୍ଗ	କଣ୍ଠ୍ୟ
୨ । ତାଳୁ	ଇ, ଈ	ଚ, ଛ, ଜ, ଝ, ଞ	ୟ	ଶ	-	ତାଳବ୍ୟ
୩ । ମୂର୍ଦ୍ଧା	ଉ, ଊ	ଟ, ଠ, ଡ, ଢ,ଣ	ର	ଷ		ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ
୪ । ଦନ୍ତ	ଋ	ଡ, ଡ଼, ଦ, ଢ, ନ	ଲ	ସ		ଦନ୍ତ୍ୟ
୫ । ଓଷ୍ଠ	ଭ, ଞ	ପ, ଫ, ବ, ଭ, ମ	--	--		ଓଷ୍ଠ୍ୟ
୬ । କଣ୍ଠ-ଓଷ୍ଠ	ଓ, ଔ	--	--	--		କଣ୍ଠୋଷ୍ଠ୍ୟ
୭ । କଣ୍ଠ-ତାଳୁ	ଏ, ଐ	--	--	--		କଣ୍ଠତାଳବ୍ୟ
୮ । ଦନ୍ତ-ଓଷ୍ଠ	--	--	ବ୍	--		ଦନ୍ତୋଷ୍ଠ୍ୟ
୯ । ନାସିକା	--	ଢ, ଢ଼, ଣ, ନ, ମ	--	--		ନାସିକ୍ୟ

ଅଭ୍ୟାସ

୧ । କେଷାଂ ବର୍ଣ୍ଣାନାମ୍ ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନଂ କଣ୍ଠଃ ଅସ୍ତି ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____
 (ଘ) _____ (ଙ) _____ (ଚ) _____
 (ଛ) _____ (ଜ) _____ (ଝ) _____

୨ । କେ ଡାଲବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣାଃ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____
 (ଘ) _____ (ଙ) _____ (ଚ) _____
 (ଛ) _____ (ଜ) _____ (ଝ) _____

୩ । ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟବର୍ଣ୍ଣାଃ କେ କେ ସନ୍ତି ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____
 (ଘ) _____ (ଙ) _____ (ଚ) _____
 (ଛ) _____ (ଜ) _____ (ଝ) _____

୪ । କେ କେ ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣାଃ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____
 (ଙ) _____ (ଚ) _____ (ଛ) _____ (ଜ) _____

୫ । କେ କେ ଓଷ୍ଠ୍ୟବର୍ଣ୍ଣାଃ ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____ (ଘ) _____
 (ଙ) _____ (ଚ) _____ (ଛ) _____

୬ । ଦନ୍ତୋଷ୍ଠ୍ୟଃ କଃ ? _____

୭ । କଣ୍ଠଡାଲବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣୋ କୌ ?

(କ) _____ (ଖ) _____

୮ । ନାସିକ୍ୟବର୍ଣ୍ଣାଃ କେ କେ ସନ୍ତି ?

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____
 (ଘ) _____ (ଙ) _____

୯ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନାନି ପୂରୟତ :

	ନାସିକ୍ୟବର୍ଣ୍ଣାଃ	ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନମ୍
ଯଥା-	ଡ଼୍	ଉତ୍ତରମ୍ - ନାସିକା + କଣ୍ଠ
	ଢ଼୍	(କ) _____ + _____
	ଶ୍	(ଖ) _____ + _____
	ନ୍	(ଗ) _____ + _____
	ମ୍	(ଘ) _____ + _____

୧୦। ନିମ୍ନଲିଖିତାନାଂ ବର୍ଣ୍ଣାନାମ୍ ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନାନି ଲିଖତ :

ମ୍ _____, ଯ୍ _____, ସ୍ _____, ବ୍ _____,
ଜ୍ _____ ଡ୍ _____, ଲ୍ _____

୪. ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସ୍ଵର ସଂଯୋଗ :

‘ଅ’ ସ୍ଵର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସ୍ଵର ସହିତ ମିଶି ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଲିଖିତ ରୂପ ସେହି ସେହି ସ୍ଵରର ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ । ‘ଅ’ ସ୍ଵରର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ନାହିଁ; ମାତ୍ର କ୍, ଖ୍, ଗ୍ ପ୍ରଭୃତି ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସହିତ ‘ଅ’ ସ୍ଵର ଯୋଗ ହେଲେ ଏଗୁଡ଼ିକର ନିମ୍ନରେ ଥିବା ହଲନ୍ତ ଚିହ୍ନ (ୂ) ଲୋପପାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ - ‘କ୍’ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସହିତ ମିଶି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଵରର ମିଳିତ ରୂପ ନିମ୍ନରୂପେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ବା ଲେଖାଯାଏ ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନ	+	ସ୍ଵର	→	ସ୍ଵରଚିହ୍ନ	=	ନିଷ୍ପନ୍ନ ଲିଖିତ ରୂପ
କ୍	+	ଅ	→	—	=	କ
ଖ୍	+	ଆ	→	।	=	କା
ଗ୍	+	ଇ	→	ି	=	କି
ଘ୍	+	ଈ	→	ୀ	=	କୀ
ଙ୍	+	ଉ	→	ୁ	=	କୁ
ଚ୍	+	ଊ	→	ୂ	=	ଚୁ
ଛ୍	+	ଋ	→	ୃ	=	ଚୃ
ଜ୍	+	ୠ	→	ୡ	=	ଚୡ
ଝ୍	+	ଏ	→	େ	=	ଚେ
ଞ୍	+	ଐ	→	ୈ	=	ଚୈ
ଟ୍	+	ଓ	→	ୌ	=	ଚୌ
ଠ୍	+	ଔ	→	ୌ	=	ଚୌ

ଅଭ୍ୟାସ:

୧। ପ୍ରସନ୍ନ ଇତି ପଦେ ଅ- ସ୍ଵର ସଂଯୁକ୍ତାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଲିଖତ । ଯଥା -

(କ) ପ୍ର (ଖ) ସ (ଗ) ନ୍ନ

୨। ଜାଗରଣମ୍ ଇତି ପଦେ ଅ- ସ୍ଵର ସଂଯୁକ୍ତାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଲିଖତ ।

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____

୩। ମାଳାକାରଃ ଇତି ପଦେ ଆ- ସ୍ଵର ସଂଯୁକ୍ତାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଲିଖତ ।

(କ) _____ (ଖ) _____ (ଗ) _____